

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ СХІДНОЇ І СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА СХІДНОЇ І СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

КУРСОВА РОБОТА

з чеської філології

**СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКІ ТА ГУМАНІСТИЧНІ МОТИВИ В
ПОВІСТІ БОЖЕНИ НЕМЦОВОЇ «У ЗАМКУ ТА БІЛЯ ЗАМКУ»**

Студентки групи Сл(чес) 05-21
факультету східної і слов'янської
філології

денної форми здобуття освіти
Освітньої програми:

Чеська мова і література, друга
іноземна, переклад

Спеціальності 035 Філологія

Спеціалізації 035.038 Слов'янські
мови та літератури (переклад
включно)

Перша – чеська

Гуменної Маргарити Юріївни

Науковий керівник:

Клеофастова Тетяна Вікторівна

доктор філологічних наук, професор

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ЄКТС _____

м. Київ – 2023 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА	5
1.1. Божена Немцова як видатна чеська письменниця	5
1.2. Повість «У замку та біля замку»	13
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА	14
ВИСНОВКИ.....	27
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	31
ДОДАТКИ.....	33

ВСТУП

Божена Немцова (2 квітня 1820 — 21 січня 1862) — відома чеська письменниця. Її роман «Бабуся» прославив її на батьківщині та за кордоном. Найпершим її твором була збірка казок. У 1846 році вона опублікувала «Картинки з околиці Домажліце», який вважаються першим сучасним чеським прозовим твором, який порушив етнографічний метод дискурсу та розповідав про життя бідної матері. Пізніше цей твір став джерелом її оповідання «Сільська сценка», в якому розповідається про трагічну долю селянки. У 1846 році вона опублікувала твори «Картинка» та, згодом, «Гірське село» [1]. У той час Божена Немцова була відомою феміністкою [2]. Вона займає дуже важливе місце в історії чеської літератури. Її портрет зображено на банкноті в 500 чеських крон.

«У замку та біля замку» - романтична новела Божени Немцовой, яка була написана у 1856 році. У ній Божена Немцова змальовує життя двох відмінних прошарків суспільства – заможного дворянства та звичайних селян. Через велику кількість персонажів авторка у відносно невеликому творі встигає змалювати характер багатьох типових представників обох прошарків соціуму [13].

Наша наукова робота фокусується на темі соціально-філософських та гуманістичних мотивів у повісті «У замку та біля замку». **Актуальність** теми полягає у недостатньому вивченні та наявному аналізі твору «У замку та біля замку», незважаючи на його важливість як у доробку Божени Немцовой, так і його важливу роль у змалюванні чеського суспільства у середині XIX століття та викриття проблем соціальної нерівності.

Об'єктом дослідження є повість Божени Немцовой «У замку та біля замку». **Предмет** дослідження – соціальні та філософські проблеми, що зачіпаються у цьому творі.

Мета дослідження – проаналізувати наявність соціально-філософських та гуманістичних питань у творі. Згідно з метою дослідження ставляться такі цілі:

- Дослідити біографію Божени Немцовой.

- Дослідити історію та контекст написання повісті «У замку та біля замку».
- Визначити основні соціально-філософські та гуманістичні мотиви у творі.
- Проаналізувати усіх основних персонажів у творі на предмет їхньої історії, характеру та думок (цитат).

Матеріал дослідження: книга Божени Немцовой «У замку та біля замку», матеріали щодо біографії авторки і історія та аналізу твору, а також додаткові матеріали щодо соціального та економічного контексту тогочасної території Чехії.

У нашій роботі були використані наступні **методи** дослідження:

- описовий метод;
- метод спостереження;
- метод літературного аналізу;
- порівняльно-історичний метод;
- метод зіставлення.

Структура роботи складається з вступу, основної частини (теоретичної та практичної частин), висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА

1.1. Божена Немцова як видатна чеська письменниця

1.1.1. Основна інформація

Божена Немцова – чеська письменниця національного відродження. Вона народилася як Барбора Новотна, згодом Барбора Панклова (4 лютого 1820 р. Відень – 21 січня 1862 р. Прага – Нове місто). Іноді її відносять до категорії раннього реалізму чи пізнього романтизму, хоча найчастіше її позиціонують на межі цих двох течій або називають авторкою, що відхиляється від цих ярликів. Літературні твори «Бабуся» (1855) і «Діва Бара» (1856), а також її казки належать до числа її найвідоміших і читаних творів. Крім того, Божена Немцова створювала реалістичні картини [1].

Вона здобула освіту німецькою мовою в Хвалковіцах між 1830 і 1833 роками, і лише в дорослому віці, під час свого першого візиту до Праги, оволоділа чеським правописом. Це пов'язано зі спробами як національної, так і жіночої свободи. Крім літературної творчості, цікаве особисте життя Божени Немцовой. Зокрема, її нещасний шлюб і стосунки з чоловіками, а також бідність, політичні переслідування та проблеми зі здоров'ям, які сприяли її ранній смерті.

Немцова підтримувала постійний інтерес художників і вчених до себе протягом усього 20 століття. Вона служила джерелом натхнення для письменників-авангардистів протягом 1930-х і 1940-х років, зокрема Вітезслава Незвала, Ярослава Сейферта та Франтішека Галаса. Такі люди, як Франтішек Ксавер Шалда та Вацлав Черні, наголошували на значенні Немцовой для чеської культури. Комуністичні письменники, такі як Зденек Неєдлі (1927) і Юліус Фучик (1940), також цитували її як видатну чеську прозаїку 19-го століття. Фучик вважав її творцем сучасної чеської літератури [7].

Проте, починаючи з 1950-х років, ідеологія влади повністю диктувала, як слід інтерпретувати її роботу. Говорили, що Божена Немцова була піонером

соціалістичних принципів. Її роботи часто публікувалися та пропагувалися через шкільне навчання, виставки та адаптації, подібно до творів Алоїса Їраска та Йозефа Каєтана Тіля. Навіть після 1989 року Немцова продовжувала займати центральне місце в каноні чеської прози, і навіть на початку 30-их років Чехія вважала роман Немцової «Бабуся» обов'язковим для читання в школах [4].

1.1.2. Походження та виховання

Точне місце та дата народження Божени Немцової невідомі. Навколо них існує багато гіпотез. Згідно з інформацією з міських записів Відня, Барбара Новотна народилася 4 лютого 1820 року в районі Алсерворстадт. Ця інформація використовується деякими істориками та вченими. Вперше вона була ідентифікована як позашлюбна дитина Терезії Новотної, яка жила з 1797 по 1863 роки. Божена Немцова часто називала 4 лютого своїм днем народження в особистих повідомленнях. Законний батько Барбори, кучер Йоганн Панкл (1794–1855), одружився з Терезією Новотною, давши Барборі прізвище Панклова. Вінчання відбулось 7 серпня 1820 року в церкві Успіння Пресвятої Діви Марії в Малій Скаліці, яка сьогодні є частиною Чеської Скалице. Йоганн Панкл був австрійцем із села Хайнфарн у Нижній Австрії. Він визнав Барбару законною дитиною після шлюбу. Існує дублікат Віденського реєстру, і в цьому примірнику Йоганн Панкл уже ідентифікований як батько Барбари. Незважаючи на те, що Йоганну Панклу довелося чекати, поки йому не виповниться 26 років, щоб одружитися, дослідник Ян Кода вважає, що Барбора Панклова була біологічною дитиною Терезії Новотни та Йоганна Панкла.

Друга ж гіпотеза стверджує, що Божена Немцова народилася в Сілезії 2 травня 1818 року. Цю точку зору підтримує, наприклад, історик Ярослав Шила. Барбора навчалася тут з 1824 по 1830 рік, тому 1820 рік народження малоймовірний. Цей аргумент свідчить, що запис про народження з Відня 1820 року належав ще ненародженій дитині Терезії Новотної. Згідно з деякими теоріями, Божена Немцова є позашлюбною дитиною знатних батьків.

Ще до весілля Панкл і Новотна переїхали в Ратібожице в маєток княгині Катерини Заганської з донькою Барборою. Там їх мати влаштувалася прачкою, а батько – вантажником. Її на той час 55-річна мати та бабуся Барбори - Марія Магдалена Новотна, уроджена Чудова (народилася 1770 р. у Добрушці-Кржовіце померла 1841 р. у Відні) пізніше переїхала до них на деякий час. Великий вплив на маленьку Барбору справила бабуся, у дорослому віці Божена Немцова сильно ідеалізувала її.

Як зазначалось раніше, Барбора Панклова навчалася в Чеській Скаліці між 1824 і 1830 роками. Потім вона навчалась у Гвалковіцах у родині Августина Гоха, управителя тамтешнього маєтку, щоб продовжити свою освіту німецькою мовою. Вона прожила там три роки, перш ніж повернутись до Ратиборіце [3].

1.1.3. Період 1837-1842рр.

Батьки знайшли їй значно старшого нареченого Йозефа Немца. 12 вересня 1837 р. пара повінчалася в костелі Успіння Пресвятої Богородиці Чеської Скаліці. Проводив наречену до вівтаря Йоганн Панкл, мати Терезія Панклова була відсутня на весіллі.

Вона мала трьох синів і доньку з Йозефом Немцем, фінансовим охоронцем. Чеський націоналіст, писав під псевдонімом Боривой Н. Биджовський. Його начальство з недовірою ставилося до його зовнішніх проявів чехості та іноді до надмірного офіційного ентузіазму. У зв'язку з цим він часто переїжджав з метою бізнесу, що викликало необхідність переїзду його сім'ї. Шлюб із самого початку був приречений бути нещасливим. Перша дитина подружжя, син Гінек, народилася у Йозефові, куди Йозефа Немца відправили через рік після весілля. Після цього родина вирушила до Літомишля, де в 1839 році народився другий син Карел.

У 1840 році Немцову почав лікувати доктор Йозеф Чейка. Вони подружилися, і він познайомив їх із патріотично налаштованими чеськими письменниками того часу. У 1840 році вся родина переїхала до Полни, за 14

кілометрів на північний схід від Їглави, оскільки Немца обрали там представником фінансової експозиції. Через нього родина налагодила зв'язки з місцевими відроджувачами під керівництвом Антоніна Пітнера, мера міста та корчмаря. Вони ходили до громадського театру і читали чеські газети «Квети» та «Ческа вчела». Згідно з листом Божени Немцовой, адресованому Людвіку для лицарів Ріттерсберга, вона спочатку відкрила для себе літературу в Полно. Найпершим із них став любовний роман «Історія Альгамбри» американського письменника Вашингтона Ірвінга, який Якуб Малий переклав з англійської на чеську. 19 червня 1841 р. у Польні хрестили доньку Немцових - Теодору. Вони переїхали до Праги в середині 1842 року після того, як Йозеф Немец був відправлений туди і отримав підвищення. 2 жовтня 1842 року в Празі народився третій син Ярослав.

1.1.4. Перша літературна діяльність

Божена Немцова почала писати чеською мовою в Празі під впливом поетів Карела Яромира Ербена та Вацлава Болеміра Небеського. За сприяння Небеського її перший вірш «Женам чеським» був надрукований у «Кветі» 5 квітня 1843 року. Добре освічений Вацлав Болемір Небеський відчував емоційну близькість з Немцовой, але незабаром Небеський покинув її (як показує його листування) і переїхав до Відня, щоб завершити навчання. Після його від'їзду Немцова сильно захворіла. Вони з чоловіком переїхала в Домажлицю в 1843 році, де Божена була першою справжньою активісткою національного відродження. Меморіальну дошку з написом «Тут жила Божена Немцова, перша чеська письменниця, яка більше за інших заслужувала на «Домажлицьку» можна побачити на фасаді будинку на Площі Миру 120. В 1847 році вони залишили Домажлиці. Йозеф Немец був відправлений до Угорщини на початку 1850 року за власним бажанням після того, як його запідозрили в змові проти держави в 1848 році. Через це він був змушений переїхати. Немцова разом із чотирма

дітьми переїхала до Праги, де швидко подружилася з письменниками, які поділяли її націоналістичні погляди [9].

У 1950-х роках Йозеф Венціг звернувся до Божени Немцовой з пропозицією відкрити власну чеську школу для дівчат. Вона відмовилася від неї через інші мистецькі плани, та взялася за ідею Гонорати Запової.

1.1.5. Член Чехо-Моравського братства

Сім'я провела час у Німбурку з липня 1848 по лютий 1850 року, перш ніж Йозеф Немец виїхав до Угорщини. Божена Немцова випадково потрапила до рук журналу «Тиденник» зі статтею «Що таке комунізм?». Написав її католицький священик і соціаліст-утопіст Франтішек Матуш Клацель. Божена Немцова була настільки заінтригована цим, що вони з чоловіком висловили бажання приєднатися до чесько-моравського братства Клатцель. Після цього, листуючись із Немцовой, Клатцель написав до неї 37 листів, які він зрештою опублікував у друкованому вигляді як «Листи друга до друга про походження соціалізму та комунізму» в «Моравських новинах» у 1849 році. Божена Немцова познайомилася зі своїм іншим партнером через Чесько-Моравське братство. Вона називала Яна Гельзелета «братом Іваном».

За запрошенням Клатцеля, Немцова провела вересень 1851 року з дітьми в горах поблизу Чехії. Тут вона знову зіткнулася з Гельцелет, хоча, схоже, між ними виникли якісь суперечки, бо після цього Гельцелет у спілкуванні з друзями стала називати Немцову «селезінкою» (вона скаржилася на захворювання цього органу). Чесько-моравське братство, яке мало плекати любов, остаточно розпалося. В 1851 році Божена Немцова закохалась у доктора Душана Лямбля, у якого лікувався її син Хінк. Коли Йозеф Немец побачив любовний лист Лембла до його дружини, стосунки швидко припинилися. Тоді Немцова виїхала до чоловіка в Балаське Дярмот. Вона кілька разів відвідувала Словаччину в 1950-х роках, коли збирала інформацію про традиції, побут і мову місцевих селян. Граф Ян Непомук Карел (Гануш) Коловрат-Краковський надав фінансову підтримку

цим подорожам і їхньому перебуванню в Словаччині. Вона також багато разів подорожувала до Угорщини протягом наступних років.

Хайнек, її син, помер від туберкульозу 19 жовтня 1853 року, після його смерті вона написала оповідання «Божа корівка».

У 1854 році Немцова знову закохалася в студента-медика Гануша Юренко. Ганушу довелося виїхати з Праги до Польщі, щоб забути про неї, оскільки його батьки не схвалювали стосунки сина. Коли Йозефа Немцев звільнили з роботи в 1853 році, його доходи спочатку скоротили вдвічі, а потім вже повністю. Йозеф Немец залишився без роботи, що змусило його дружину звернутися за допомогою до друзів у Празі, але ніхто не хотів допомагати їй [4].

1.1.6. Нещасливий шлюб, смерть

Немцев був найнятий бухгалтером у Філлах, Каринтія, у 1856 році. Через деякий час він попросив про підвищення, але йому було відмовлено й звинувачено в розтраті. Зрештою його відпустили та відправили назад до Праги, де на нього чекала сварка з дружиною. Цього разу йшлося про майбутнє дітей, щодо якого у подружжя були розбіжності. Потім він вимагав розлучення в результаті цих суперечок.

Зрештою, діти помирилися з мамою і кинули виклик батькові. Син Карел переїхав у Райцу-над-Світавою вивчати садівництво, а Ярослав — у Мюнхен навчатися в Академії мистецтв. За день до від'їзду Йозеф Немцев так напав на свою дружину, що їй довелося викликати поліцію на допомогу. Пізніше вони знову посварилися після численних примирень. Коли сина Ярослава звільнили з Мюнхена через брак грошей, суперечки загострилися. Йозефа найнявся фотографом у Празі, але коли одного вечора він не прийшов додому вчасно, між подружжям знову виникла суперечка, і Божені Немцовій знову довелося тікати від чоловіка.

З цього моменту Божена Немцова знову відмовилася терпіти свого чоловіка, і в 1861 році вона виїхала до Літомишля, намагаючись прогнати

себе, працюючи у видавництві Августа. Вона готувалася до публікації своїх творів. Але на той момент у неї розвинулася серйозна хвороба (точний діагноз невідомий, ймовірно, це гінекологічний рак у поєднанні з туберкульозом), і її здоров'я та фінансові проблеми змусили її повернутися до чоловіка в Прагу. За день до смерті їй подарували перший робочий зошит «Бабусі», її найвідомішого роман (перше видання якого вийшло 1855 року).

Пробувши без свідомості чотири дні, вона померла 21 січня 1862 р. Причиною смерті, за словами доктора Йозефа Подліпського, була «загальна водянка».

Вона похована у Вишеграді. Спочатку її могила була поруч із могилою Вацлава Ганки, але після смерті його дружини Барбори останки Божени Немцовой нібито були перенесені на сучасне місце.

1.1.7. Життя в злиднях

Божена Немцова значну частину свого життя, особливо під кінець, провела в жахливих злиднях і часто залишалася без їжі. Їй часто доводилося покладатися на підтримку друзів або ж вона була в боргах. Літературні заняття час від часу приносили їй гроші. «Неможливо підняти дух, коли над ним тяжіє турбота про хліб насущний», — пригнічено зітхає вона. З листування видно, що вона була змушена часто шукати допомоги в чеських націоналістичних групах. Ця допомога була марною, оскільки Немцова мала погані навички фінансового менеджменту [4].

1.1.8. Припущення щодо дати народження та походження

Тереза та Йоганн Панклови були її батьками, і вона народилася 4 лютого 1820 року, згідно зі старішими біографічними матеріалами. Йоганна Барбара Терезія, молодша дочка Марії Магдалини Новотної, колись вважалася матір'ю, але на момент народження Барбари їй мало бути 14 років.

Письменники у виданні «*Pravda o matce Boženy Němcové*» 1973 року визначили, що матір'ю була старша донька Марії Магдалини Новотної Марія Магдалина Терезія, якій у 1820 році було вже 22 роки.

Однак майже доведено, що Божена Немцова народилася до 1820 року, між 1816 і 1818 роками, виходячи зі свідчень зі шкільних підручників і її власного листування. За словами дослідника Ярослава Шила, Божена Немцова народилася в досі невідомому місці в Сілезії 2 травня 1818 року. З невідомих причин, за його словами, Панклі передали їй особу іншої дитини, хрещеної у Відні 5 лютого 1820 року. Тому батьківство Панклів викликає великі сумніви.

Також були припущення, що Божена Немцова має дворянське походження. Першими це припущення зробили Карел Плескач і Ярміл Кречар.

Теорію про те, що Божена Немцова була позашлюбною дочкою княгині Катерини Заганської, зрештою було розвінчано через безпліддя княгині після важкого народження дитини поза шлюбом. Кілька вчених, зокрема Гелена Собкова, вважали, що вона була донькою молодшої сестри Катерини Заганської, Доротеї фон Бірон, пізніше графині Талейран-Перігор. Відносини Доротеї фон Бірон із графом Карлом Яном Клам-Мартініком завершилися народженням позашлюбної дочки (1792–1840). Це відбулося на французькому курорті Бурбон ль'Аршамбо, куди графиня Доротея поїхала після від'їзду з Мартініки восени 1816 року в супроводі дядька свого чоловіка, герцога і державного діяча Шарля Моріса де Талейрана-Перігора. Доротея, навпаки, не визнала цю доньку своєю і зареєструвала її в муніципальному реєстрі як Марі-Анрієт Дессаль. Автор книги про герцога Талейрана Йоганнес Вільмс не згадує про подальшу долю дитини. Мирослав Іванов, інший дослідник, не вважав цю думку слушною. Згідно з його дослідженням, Марі-Анрієт Дессаль все своє життя провела у Франції і померла в 1905 році.

Однак теорії про можливу спорідненість Божени Немцової з родиною Заганських були спростовані у 2022 році експертними дослідженнями Інституту судової експертизи, де були виявлені зразки ДНК Божени Немцової (з волосся) та принцеси Шарлотти Фредеріки фон Бірон (з кісток). Через різницю між двома

вибірками можна з упевненістю виключити будь-які родинні стосунки між Боженою Немцовой та членами родини Заганських (Біронів) [9].

1.2. Повість «У замку та біля замку»

«У замку та біля замку» — повість, написана Боженою Немцовой та опублікована у 1954 році. Історія розгортається в середині 19 століття в Німбурку та досліджує контраст життя заможних і бідних. Багатий пан Скождополе купує замок у сільській місцевості, куди він переїжджає зі своєю дружиною, а за межами замку син вдови Карашкової помирає від холери [12].

У романі висвітлюються проблеми соціального становища бідних селян, змальовується різкий контраст між світом заможних і світом простолюдинів і робітників. Багаті цінують життя свого собаки більше, ніж людину, яка на них працює, а хороші якості, такі як благородство, дієва любов і готовність допомогти, є лише у бідних.

Актуальність роману полягає в його здатності висвітлити проблеми соціальної нерівності, які актуальні й сьогодні. Він дає потужний коментар про боротьбу бідних і байдужість багатих, а також потребу в співпереживанні та співчутті до тих, кому пощастило менше.

Історія написання твору маловідома, але видно, що авторка глибоко розуміла суспільні проблеми свого часу. Ця романтична новела містить відносно реалістичні описи навколишнього середовища і дуже добре описує сільське життя бідняків.

«У замку та біля замку» — це потужний і спонукаючий до роздумів роман, який досліджує питання соціальної нерівності та боротьби бідних. Він залишається актуальним і сьогодні, а його повідомлення про співчуття до тих, кому пощастило менше, є важливим, як і раніше.

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА

У своїй повісті “У замку та біля замку” Божена Немцова змальовує життя двох відмінних прошарків суспільства. У замку проживає дворянство та багатії. Водночас біля замку триває життя селян, ремісників та бідних людей. Через велику кількість персонажів авторка у відносно невеликому творі встигає змалювати характер багатьох типових представників обох прошарків соціуму.

Через змальовування історій, характерів, думок та поглядів кожного з персонажів Божена Немцова у властивому їй стилі передає проблеми соціальної та політичної нерівності, та викриває те, якими є люди насправді, незважаючи на їхній соціальний та грошовий статус.

Для аналізу соціально-філософських та гуманістичних мотивів у повісті Божени Немцової “У замку та біля замку” ми вирішили провести детальний аналіз кожного з персонажів. Для цього були обрані головні герої твору - Пані Скочдополе, Пан Скочдополе, Манзель Сара та Клара зі сторони дворянства із замку; а також Войтех, Кравець Сікора, Лікар та Мати Войтеха зі сторони селян з-під замку. До аналізу бралися такі характеристики, як історія персонажа, його характер та його цитати [13].

Пані Скочдополе

Історія	Характер	Цитати
Дружина пана Скочдополе, вмовила його купити титул дворянина, щоб вони стали	Марнослава, піддається на маніпуляції. Не зла, але хоче в усьому наслідувати	“Щодо мене, я б охоче виконала всі ваші побажання, якби це було в моїх силах; я завжди робила для бідних усе,

<p>шляхетно родиною. Ставила себе вище інших людей, але після того, як захворіла, змінила своє ставлення, прийняла сироту Войтеху в сім'ю та оплатила йому навчання. В кінці книги поїхала з замку на лікування.</p>	<p>дворянство та здаватися набагато більш шляхетною, ніж вона є. Робить усе, щоб відповідати купленому дворянському титулу. В усьому довіряє покоївкам, особливо Мамзель Сарі, яку також переманила від іншої покоївки. Після цього повністю піддається на її маніпуляції.</p> <p>Копіює стиль інших дворян. Не особливо думає сама, в основну слухає Сару.</p> <p>Наприклад, вона завела собачку Жолі, тому що така ж була в іншої дворянки. А потім назначила великі виплати для собаки та людини, яка буде за нею доглядати після її смерті.</p>	<p>що могла. Але цієї зими у господарстві трапилося дуже багато витрат, тому зараз я нічого серйозного не можу зробити. Що стосується хліба, то цим розпоряджається управитель, я в його справи не втручаюся; але ось днями приїде мій чоловік, я поговорю з ним, і тоді подивимося, що можна зробити, щоб зменшити розміри бідності” [13].</p> <p>“Хто принесе мені [песика] Жолі, нехай вимагає чого хоче, я все для нього зроблю!” [13]</p> <p>До Войтеху після хвороби: “Ну що ж, тоді старайся, вчись — і станеш лікарем. Дивись тільки, будь таким же добрим, як наш пан лікар” [13].</p>
--	---	---

	<p>Коли Пані Скочдополе захворіла, то переосмислила своє життя і перестала довіряти Мамзель Сарі. Вона почала гарно ставитись до Войцеха, на якого раніше не звертала багато уваги. Замість виплати собаці віддала гроші на його навчання.</p> <p>Під час хвороби на неї дуже вплинув Лікар, який допоміг їй зрозуміти багато речей щодо себе та людей навколо.</p>	
--	---	--

Пан Скочдополе

Історія	Характер	Цитати
<p>Багата людина. Коли заробив багато грошей, на прохання своєї дружини купив їм титул Фон Шпригенфельд та</p>	<p>Звичайний чоловік. Намагається в усьому вгоджувати</p>	<p>“Пані, ти знаєш нашу угоду: кожен живе, як йому підказує совість. Я надаю тобі повну свободу, а ти надай її мені. Я займаюся,</p>

<p>великий маєток. А також слуг, коней, мисливських собак та усі атрибути дворянства.</p>	<p>дружині. Купив дворянський статус і маєток для неї.</p>	<p>чим мені хочеться, ти робиш те саме. Я ні в чому тобі не перешкоджаю, виконую всі твої бажання, щоб ти не могла ні на що поскаржитися, так не втручайся і в мої справи. Франц цілком мене влаштовує, іншого мені не треба. Це старий слуга, він служив у нас і раніше, як ти знаєш, і оскільки ніколи раніше ти до нього не відчувала антипатії, то я думаю, що і нинішня якимось пройде. Після обіду, сподіваюся, ти знову будеш у гарному настрої” [13].</p> <p>“Розпорядіться тому привезти лісу і найміть працівників, щоб якнайшвидше навколо всього парку стояв паркан із жердин. Обрубані гілки хай забере собі бідний народ — розумієте мене? Крім того, лікар сказав мені, що народ терпить</p>
---	--	---

		<p>велику потребу; запаси в нас достатні, так що розпорядіться намолоти зерна — жита та пшениці — і роздайте на власний розсуд тим, кому справді потрібно; можете додати гороху. Я знаю, ви гарна людина і не допустите навколо цього шуму” [13].</p>
--	--	---

Мамзель Сара

Історія	Характер	Цитати
<p>Камеристка пані Скотчдополе. Пані переманила її від іншої графині. Плела інтриги з дворецьким. Пізніше Сара підвела графиню і тому була вигнана з замку.</p>	<p>Корислива, підступна, нещира. Робить все для своєї вигоди.</p> <p>Маніпулює Пані Скотчдополе. Робить все для того, щоб мати більше грошей. Розраховує отримати виплати за собачку - насправді їй на неї</p>	<p>“Наша стара думає, що я була камеристкою; тому одразу прийняла, добре платить і у всьому покладається на мій смак. Я вже зуміла так діло повернути. А що тут хитрого — хто не безглуздий і має швидке око, одразу спіткає премудрості туалету. Адже як я її не одягни, все одно кожен хвалить її в очі та каже, що вона прекрасна; наряди я її як клоуна - і тоді б гості її</p>

	<p>все одно, вона лише хоче отримати гроші.</p> <p>Найбільше переживає, щоб отримати і втримати статус і гроші.</p> <p>Зла, дбає лише про власну вигоду, господині не бажає нічого доброго. Хочє контролювати замок, плете інтриги з дворецьким.</p> <p>Егоїстична, не любить нікого, крім себе.</p>	<p>звеличували, раз їх так добре приймають” [13].</p> <p>“Спочатку і я злякалася — адже нікому не хочеться розлучатися з гарним місцем; але коли побачила, що справа погана, вирішила втриматися за всяку ціну, готова була на все — на хороше і погане” [13].</p>
--	--	--

Клара

Історія	Характер	Цитати
<p>Покоївка у маєтку Пана та Пані Скотчдополе.</p>	<p>Добра, скромна, гарна, працьовита. Не схожа на більшість людей у</p>	<p>“Пан управитель одного разу сказав, що люди часто засуджують у людині саме те, що в ній є найкращого” [13].</p>

	замку. За це її ненавидить Сара.	<p>“Для нас, простих сільських дівчат, звертання “панна” — тільки честь. А якщо вам воно не подобається, забороніть йому так називати себе. Але ж «мамзель» — це зіпсоване французьке слово «мадемуазель», отже воно те саме, що й «панна» [13].</p> <p>“Не бійтеся, матінко, адже я ж сплю, скільки мені потрібно, їм охоче і почуваюся добре, а ця блідість нічого не означає. Ви ось старенька, а працюєте більше, ніж я.” [13].</p>
--	----------------------------------	---

Войтех

Історія	Характер	Цитати
<p>Втратив батька і зашився з мамою та братом без грошей і житла. Всіма силами намагався дістати їжу для своєї сім’ї та підтримувати мати, щоб вона не падала</p>	<p>Щирий, добрий, трохи наївний, але в позитивному сенсі. На початку, попри те, що його мама зневірена, намагається її підбадьорити. Попри його маленький вік, він</p>	<p>“Не треба так, матінко, не треба. Ми підемо до села. Пам’ятаєте, стара Дорота радила нам йти туди — вона казала, що в селі та в милостині не</p>

<p>духом. Згодом втратив брата і маму та почав жити з кравцем Сікорою, який прийняв його у свою сім'ю. Войтех був дуже працьовитим, а тому в усьому допомагав Сікорі і його сім'ї.</p> <p>Через деякий час його прийняли в замок через те, що він знайшов та врятував собаку графині. Графиня після своєї хвороби забезпечила йому навчання.</p>	<p>залишається оптимістом та постійно залишається в піднесеному дусі. На початку твору шукає мамі та брату їжу, переконує їх, що все буде добре.</p> <p>Чесний, розумний, сумлінний, старанний, веселий.</p>	<p>відмовлять і виспатися дадуть на сіні. Ось зачекайте, я попрошу якогось селянина взяти нас до себе, а сам буду йому задарма гусей пасти. Побачите, вони погодяться, і вам одразу буде краще!” [13].</p> <p>“Ні, матінко, я не хочу! Я помру з вами, якщо ви помрете! Ніхто вже не так любитиме мене, як ви” [13].</p> <p>“Батько посилає мене до школи, а після вчення я допомагаю чатувати на сад, збираю вишню і роблю все, що мені наказують” [13].</p> <p>Про Жолі: “Ваша милість, я берег його як зіницю ока, все</p>
--	--	---

		<p>робив, як ви наказали, нічого з ним не сталося; ми з ним завжди разом” [13].</p> <p>“Ні, ви послухайте: її милість сказали, що я вчитимусь і стану паном лікарем. Тепер не бійтеся - якщо занедужаєте, я вас усіхвилікую!” [13].</p>
--	--	---

Кравець Сікора

Історія	Характер	Цитати
<p>Жив у підзамку, мав велику родину. Допоміг Войтеху і його мамі, а після того, як вона померла, дивився за хлопчиком.</p>	<p>Бідний, має дуже велику сім'ю. Але завжди допомагає всім, людяний, безкорисливий.</p> <p>Прийняв Войтеху у сім'ю, хоч і так мав багато дітей.</p> <p>Гостинний, добрий.</p>	<p>“Рука людини, що дає, не збідніє, дюжина раків!” [13].</p> <p>“Де годуються п'ятеро, там, дасть бог, прогонуємо і шостого. Залишимо Войцеха у себе, пане лікарю” [13].</p>

		<p>“Ось бачиш, хлопче, коли людині найгірше, тоді й допомога найближче.</p> <p>Скрізь є добрі люди — треба лише пошукати, самі вони тобі не раптом попадуться. Нічліг ви могли б знайти і в мене, якби мати здогадалася прийти сюди. Ну, тепер, бог дасть, буде вам легше; як перестанете голодувати, одразу й сил наберетеся” [13].</p>
--	--	--

Лікар

Історія	Характер	Цитати
<p>Лікував людей в усьому місті, і в замку, і під замком.</p> <p>Завжди допомагав людям.</p>	<p>Добра людина, яка знає два середовища: і багатих у замку, і бідних навколо замку, та допомагає усім.</p> <p>Вплинув та Пані Скотчдополе, допоміг їй зрозуміти та усвідомити її марне витрачання коштів, погану поведінку та</p>	<p>“Для цього, милостива пані, потрібні широта думок і справжнє кохання; де воно є, там немає нічого неможливого і жодна жертва не тяжка. Але, на жаль, у нас багато кохання на язиках, а в серцях його дуже, дуже мало” [13].</p>

	негарне ставлення до людей, які не відповідають її статусу. Ставиться до всіх як до рівних: і до багатих і до бідних. Брав великі гроші з багатіїв, але нічого не брав із бідних.	“Скільки ще таких душ, як ти, стогне в тенетах марнославства, метушні та забобонів, не маючи сил струсити їх із себе!” [13].
--	---	--

Мати Войтеха

Історія	Характер	Цитати
<p>Втратила чоловіка і залишилась ні з чим.</p> <p>Попри допомогу сина, який намагався підбадьорювати її, втратила віру і пала духом. Згодом втратила сина і померла сама.</p>	<p>Зневірена, повністю в депресії, хоче померти. Через втрату чоловіка та молодшого сина вже не бачить жодного сенсу у своєму житті.</p>	<p>“Ситий голодного не розуміє; нам може й дали б їжу, якби бачили, як погано живеться народові, та звідки їм це знати, синку” [13].</p> <p>“Ох, синку, краще б ми всі троє, як тато, спали в могилі, було б нам легше” [13].</p> <p>“Якби ти тоді був на світі, ти спав би зі мною. На сніданок ми їли суп, на обід теж суп і ще</p>

		<p>щось, а в неділю — м'ясо. У неділю ми ходили з мамою та татом в костел, а по обіді — в гай. Тато пив пиво, а мені купував солодку булочку, і там грала музика. Ех, малюку, які були часи! А тепер у нас нічого немає” [13].</p>
--	--	--

Отже, проаналізувавши персонажів книги Божени Немцовой «У замку та біля замку», ми можемо дійти наступних висновків:

1. На території сучасної Чеської Республіки у середині XIX століття – в час написання твору – існувала чітка та велика соціальна нерівність. Божена Немцова яскраво змальовує це у своїй повісті. Навіть у назві твору можна прочитати велику різницю в соціальному статусі двох груп населення – у Немцовой це умовні «Замок» та «Біля замку». Дворянство, що проживає у замку, живе у розкоші та може дозволити собі все, що захоче. Більше того, за гроші навіть можна купити сам дворянський титул, як і зробив Пан Скотчдополе. Знать у замку має свої величезні володіння та велику кількість слуг.

У той же час звичайні селяни, які живуть біля замку, змушені дуже тяжко працювати, щоб прогодувати себе та свої родини (як кравець Сікора) або взагалі помирати голодною смертю (як мати Войтеха).

2. Однак, завжди є люди, які готові допомагати іншим, навіть якщо самі майже нічого не мають. Один з таких прикладів – сільський кравець Сікора. Він

мав дуже велику сім'ю – дружину та п'ятьох дітей, і тяжко працював, щоб їх прогодувати. Але коли до нього прийшов осиротілий Войтех, він одразу без сумнівів зголосився прийняти його у свою сім'ю. Таке його ставлення до життя і людей навколо гарно описує його цитата: «Ось бачиш, хлопче, коли людині найгірше, тоді й допомога найближче. Скрізь є добрі люди — треба лише пошукати, самі вони тобі не раптом попадуться».

Також у творі є персонаж Лікар. Він об'єднує два світи – замок та біля замку, лікуючи як багатих, так і бідних. Лікар ставиться до всіх як до рівних та намагається досягти справедливості – бере багато грошей за прийоми у багатих, а в той же час обслуговує бідних безкоштовно.

3. Також із сюжету твору ми можемо зробити висновок, що люди можуть змінюватися і змінювати свою поведінку та ставлення до інших. Але для цього треба дійсно захотіти змін та зрозуміти свої попередні помилки.

Наприклад, Пані Скотчдополе кардинально змінилась, коли захворіла. Вона переосмислила своє життя, перестала вестися на маніпуляції Манзель Сари. Вона зрозуміла, що була марнославною та ні у що не ставила інших людей. Наприклад, на початку твору вона планувала назначити виплату своїй собаці Жолі після своєї смерті. Але потім одумалась і вирішила допомогти Войцеху з навчанням.

З іншого боку, є Манзель Сара, яка так і лишилась корисливою, підступною і нещирою, і навіть коли її вигнали із замку, це не змінило її ставлення до людей.

ВИСНОВКИ

Отже, нами було проведено дослідження та тему соціально-філософських та гуманістичних мотивів у повісті Божени Немцовой «У замку та біля замку». Поставлена мета дослідження полягала в аналізі соціально-філософських та гуманістичних питань у творі. Згідно з метою дослідження нами були поставлені такі цілі:

- Дослідити біографію Божени Немцовой.
- Дослідити історію та контекст написання повісті «У замку та біля замку».
- Визначити основні соціально-філософські та гуманістичні мотиви у творі.
- Проаналізувати усіх основних персонажів у творі на предмет їхньої історії, характеру та думок (цитат).

Зазначені мета та цілі роботи були досягнені. Для цього були використані такі методи, як:

- описовий метод;
- метод спостереження;
- метод літературного аналізу;
- порівняльно-історичний метод;
- метод зіставлення.

У **першому**, теоретичному, розділі роботи було досліджено біографію та творчий шлях Божени Немцовой, а також історію та контекст написання її твору «У замку та біля замку».

«У замку та біля замку» — короткий роман, написаний Боженою Немцовой та опублікований у 1854 році. Історія розгортається в середині 19 століття в Німбурку та досліджує контраст життя заможних і бідних. Ми дійшли до висновку, що у романі висвітлюються проблеми соціального становища бідних селян, змальовується різкий контраст між світом заможних і світом

звичайних робітників. Твір лишається актуальним і на сьогодні, незважаючи на те, що був написаний більш ніж 150 років тому.

У **другому**, практичному розділі, ми поставили за мету визначити основні соціально-філософські та гуманістичні мотиви у творі.

Через велику кількість персонажів авторка у відносно невеликому творі встигає змалювати характер багатьох типових представників обох прошарків соціуму. Тож для аналізу соціально-філософських та гуманістичних мотивів у творі нами було вирішено провести детальний аналіз кожного з персонажів.

Для цього було обрано 8 героїв твору:

Зі сторони дворянства із замку:

- Пані Скочдополе,
- Пан Скочдополе,
- Манзель Сара,
- Клара

Зі сторони селян з-під замку:

- Войтех,
- Кравець Сікора,
- Лікар,
- Мати Войтеха.

До аналізу бралися такі характеристики, як:

- історія персонажа
- його характер
- його цитати.

На основі цього була зроблена детальна таблиця (див. табл. 1).

Окремі висновки, до яких ми прийшли, складаються з:

- Актуальності існування чіткої соціальної нерівності на території сучасної Чеської Республіки у середині XIX століття.
- Кардинальної різниці між життям дворянства у замку (наприклад, Пан Скотчдополе) та селян біля замку (наприклад, кравець Сікора та мати Войтеха).

- Існування людей, які наперекір усьому все одно готові допомагати іншим (наприклад, кравець Сікора та міський лікар).
- Можливості змін у поведінці та ставленні до людей за умові справжнього бажання змінитися (наприклад, Пані Скотчдополе).
- Але також неможливості змін у поведінці за умови нерозуміння своїх помилок (наприклад, Манзель Сара).

Наша робота може використовуватися як для подальних досліджень та аналізів творчості Божени Немцовой, так і для аналізу класичної чеської літератури загалом.

SUMMARY

Topic: *socio-philosophical and humanistic motifs in Bozhena Nemtsova's story "In the Castle and Near the Castle".* **The object** of the research is Bozhena Nemtsova's story "In the castle and near the castle". **The purpose** of the research is to analyze the presence of socio-philosophical and humanistic questions in the work.

This study analyzes the socio-philosophical and humanistic motives in Bozhena Nemtsova's "In the Castle and Near the Castle". Through the use of descriptive, observation, literary analysis, comparative-historical, and comparison methods, the work aims to identify the main motives in the story. The first section investigates the biography of Bozhena Nemtsova and the history of the work, while the second section conducts a detailed analysis of eight characters from different social strata. The study concludes that the work highlights the social inequality of mid-19th century Nymburk, depicting the contrast between the lives of the wealthy and the poor. It also shows the possibilities of change in behavior and attitude towards others, as well as the impossibility of change if one does not understand their mistakes.

Keywords: Bozhena Nemtsova, "In the Castle and Near the Castle", social-philosophy, realism, romanticism, humanism, social inequality, literary analysis.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Немцова Божена // Зарубіжні письменники. Енциклопедичний довідник: у 2 т. / за ред. Н. Михальської та Б. Щавурського. — Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2006. — Т. 2 : Л — Я. — С. 264. — ISBN 966-692-744-6.
2. Ганна Улюра. Ніч на Венері: 113 письменниць, які сяють у темряві. — Київ : ArtHuss, 2020. — 464 с. — ISBN 978-617-7799-43-5.
3. Чеські письменники ХІХ - початку ХХ ст . Прага: Чехословацький письменник, 1982. С. 186–190.
4. Чеські письменники літератури для дітей та юнацтва / Упорядник Отакар Халупка . Прага: Альбатрос, 1985. С. 269–275.
5. Історія чеської літератури. 2., Література національного відродження / Редактор тома Фелікс Водічка . 1-е вид., Прага: Чехословацька академія наук, 1960. 684 с. С. 567–598.
6. Хто був ким у нашій історії до 1918 року / (Павло Августа ... та ін.) . 4-е вид., Прага: Libri, 1999. 571 с., ISBN 80-85983-94-X . С. 282–283.
7. Кубка, Франтішек ; Гоботний, Милослав. Божена Немцова. Прага: В. Нойберт і сини, 1940. 304 с.
8. Опелік, Іжрій та ін. Лексикон чеської літератури: особистості, твори, установи. 3/І. М–О . Прага: Academia, 2000. 728 с. ISBN 80-200-0708-3 . С. 474–484.
9. Вавра, Вінсент. Божена Немцова: біографічна та літературна спроба . Prague: Otto, 1895.
10. Немцова, Божена. Бабуся: Картинки сільського життя . Ілюстрація Адольфа Кашпара. Прага: Чеська спілка графіків, 1924.
11. Немцова, Божена. Народні плітки та чутки. Litomyšl: Antonín Augusta, 1862. 328 с.
12. Немцова, Божена. Алебастрова рука: Про принцесу із золотою зіркою на чолі: Добрі куми: Вдячні тварини: Покарана гординя. Прага: Ян Лайхтер, 1907. 63 с.

13. Немцова, Божена. Повісті та розповіді. Прага, 1950. 246 с.
14. Немцова, Божена. Шварин диявола: Безстрашний Мікеш: Про Несита: Сильний Стібор . Прага: Ян Лайхтер, 1912. 63 с.

ДОДАТКИ

Додаток А. Божена Немцова. Гравюра Яна Вілімека

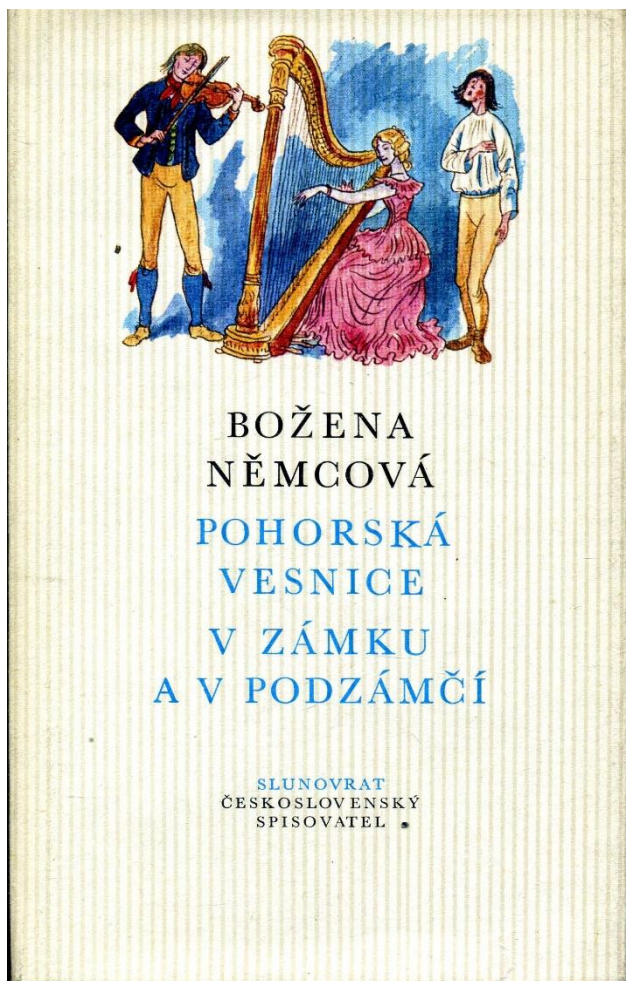
Додаток Б. Пам'ятник Божені Немцовій у Празі

Додаток В. Повість «У замку та біля замку», видання 1939 р.

Додаток Г. Повесть «У замку та біля замку», видання 1984 р.

Додаток Д. Купюра у 500 чеських крон із портером Божени Немцовой

